
KRÓNIKA

ANDRIĆ-CENTENÁRIUM – Országszerte számos alkalmi ünnepségen emlékeztek meg Ivo Andrić Nobel-díjas szerb író születésének századik évfordulójáról. A központi ünnepség Belgrádban volt, október 9-én az író születésnapján, ahol Erih Koš akadémikus méltatta Andrić életművét, majd átnyújtották a múlt év legjobb novelláskötetéért járó díjat Milica Mičić-Dimovska írónőnek az újvidéki Matica srpska gondozásában megjelent Odmrzavanja (Olvasás) című kötetéért. Itt említjük meg, hogy a belgrádi könyvvásár is Andrić jubileumának jegyében telt el, ahol ott láthattuk Bori Imre ugyancsak nemrégiben megjelent monográfiáját Ivo Andrićről.

26. BITEF – A belgrádi nemzetközi színházi fesztivál fennállása óta első ízben nem lesz nemzetközi – áll a 26. BITEF katalógusa előszavának első mondatában. És pontosan erről van szó. Volt BITEF, de a betűszó második betűjét nyugodtan átugorhatjuk, mert noha egy egyszerű holland pantomimszínház idetévedt, nemzetközi mezőnyről nem beszélhetünk. Inkább a vajdasági színházak találkozájának nevezhetnénk az idei szeptemberi fővárosi seregszemlét. A másorban hét előadás kapott helyet Szabadkáról, a *Rigómezői csata*, a *Hamlet*, a *Bűn és bűnhődés*, a *III. Richárd*, a *Karamazov testvérek*, az *Übű király* és a *Wozzeck*. De előadásra került az Újvidéki Színház Brecht-produkciója, a *Kurázi mama*, valamint a becskerekiek bábelőadása, a *Balkáni mítoszok*. Ezenkívül fellépett egy budvai regisztrálású alkalmi társulat, a fesztivál színháza, a Bitef-tea-

ter, a belgrádi Jugoszláv Drámai Színház, melynek igazgatója a fesztivál művészeti vezetője, Jovan Cirilov és az Isidora nevű balett-együttes. Elégge belterjes, zárt mezőny, a részvétel tehát semmiesetre sem megtisztelő, korántsem azonos az egykori BITEF-eken való meghívás, szereplés rangjával, értékével. Kivált szembetűnő a sok szabadkai előadás, melyek között néhány többéves produkció is található; ami egykor nem volt jó, az az ínséges időkben egyszerre nagyon megfelelő lett. Az újvidékiek is sajnálhatják, hogy nem egykori nagy előadásaik kerültek Belgrádban a fesztivál közönsége elé, mondjuk, a Csehov-trilógia. Nem mintha Soltis Lajos Brecht-rendezésének nem lenne helye egy ilyen mezőnyben, de az mégis evidens, hogy a *Kurázi mama* nem tartozik a színház történetének legjobb előadásai közé. Csak-hogy egykor a szervezők, mikor dűskálhattak a külföldi előadások és nevek között, elfeledkeztek róla, hogy itt a szomszédságban is van egy színház, amelynek van figyelemre érdemes előadása. A hét szabadkai fesztiváldarab közül kettőt-kettőt jegyez rendezőként Ristić direktor, Szaso Milenkovszki és Urbán András, egyet pedig Haris Pašović, aki le is szeretne volna tiltani *Übű királyt* – tiltakozásért városa, Szarajevó bombázásáért – de a különben ellenzéki beállítottságú, „forradalmár” igazgató fityeg hányt kérésére, megcsúfolva így a művészi szabadság eszméjét. Ez is olyan mozzanat, ami inkább feledtetni kívánja ennek az egykoron valóban világhírvű fesztiválnak idei évadját, semmint jelentőssé teszi.

A BITEF-katalógus, amely ezúttal is repre-

zentatfv küllemű – igaz, minden eddiginél több fényképet tartalmaz, mintha így kívánna leplezni a tartalmi fogyatékoságot –, mutatós kiadvány, címlapján a Rómeó és Júlia erkélyjelene-tével, amely óhatatlanul is a Shakespeare-tragédia egyik legismertebb mondatának – Ó, Rómeó, mért vagy te Rómeó? – parafrázisát juttatja eszünkbe: Ó, BITEF, miért akarsz Te BITEF LENNI? (G)

JOVAN HRISTIĆ A SZERBIAI ÍRÓSZÖ-VETSÉG ELNÖKE – A Szerbiai Írószövetségnek a felgyülemlett problémák miatt megszaki-tásokkal tarkított tisztújító értekezletén végül Jovan Hristićet választották meg a testület el-nökévé, alelnök pedig Milutin Petrović és Jovi-ca Acín lett. Arra a kérdésre, hogy mit tart az írószövetségben a legsürgősebb feladatnak, az elnök kitérő választ adott, száz napot kért, hogy a teendőkkel kapcsolatos problémákat és a szövetség feladatait vizsgálja.

ELHUNYT SRETEN MARIĆ – Nyolc-vankilenc éves korában Franciaországban el-hunyt Sreten Marić, az Újvidéki Egyetem Böl-csészettudományi Karának nyugalmazott vilá-girodalom-tanára. Az említett karon évtizede-ken keresztül 6 tanította ezt a tárgyat a Magyar Tanszék hallgatóinak is. Több könyve jelent meg, jelentősek filozófiai jellegű munkái, és is-mert műfordító is volt. Tagja volt a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémiának.

MÁNDY IVÁN PRÓZÁJA – Ezzel a cím-mel rendezett tudományos tanácskozást októ-ber 1-jén és 2-án a Magyar Tudományos Aka-démia Irodalomtudományi Intézete és az újvi-déki Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. Bori Imre Mándy-jelensé-gek, Rónay László Mándy tükrös arca, Angyalo-si Gergely Mándy akusztikája címmel tartott előadást. Gerold László a Mándy-hangjátékok műfaji kérdéseiről, Pomogáts Béla az író pró-zaművészetének sajátosságairól értekezett. Ju-hász Erzsébet a beszédhelyzetváltozásokat vizs-gálta a *Mi az, öreg?* című kisregényben, Harkai Vass Éva az elbeszélések prózapoétikai vizsgá-latára tett kísérletet, Utasi Csaba pedig úgy-szintén a *Mi az, öreg?* című kisregény szöveg-szerzőző funkcióit vizsgálta. Bodnár György a *Fabulya feleségei* című mű kapcsán tartott elő-adást, Bányai János a kis beszédműfajokat vizs-gálta az álomregényekben, Erdődy Edit A nép-

telen univerzum, Kálmán C. György pedig Mándy tépett füzetlapjai címmel értekezett.

TÁMOGATÁS JUGOSZLÁVIAI MA-GYAR KÖNYVEK MEGJELENTETÉSÉRE – Lezárult a Magyar Köztársaság Művelődési és Közoktatási Minisztériuma idei pályázata-nak első üteme, amelyet a határon túli magyar könyvek megjelenetésére írtak ki. A Forum Könyvkiadó a benyújtott tizenöt kézirat közül tízre kapott anyagi támogatást. Ezek a követ-kezők: Topolya mezőváros története, Brasnó István: Szokott-e ősz lenni Paraguayban (re-gény), Bordás Győző: Fűzfásip (regény), Ágoston Mihály: A magyar halmaznevek (nyelvésze-ti tanulmány), Bori Imre: A jugoszláviai ma-gyar irodalom története, Jung Károly: Hétköz-napok és legendák (néprajzi tanulmányok), Kalapis Zoltán: Betűk és képek (művelődés-történeti írások), Csapó Julianna: A jugoszlá-viai magyar irodalom 1988–89. évi bibliográfiá-ja, Silling István: Népi imádságok Kupuszináról és Penavin Olga Jugoszláviai magyar diachron népmeseegyűjteményének első kötete. E köny-vek megjelenésének támogatására a Kiadó mintegy hat és fél millió forintot kapott. A kö-tetek zömmel még az idén megjelennek. Idő-közben lezárult a pályázat második üteme is, amelyre összesen huszonegy kézirat futott be, s ebből a Forum Könyvkiadó bizottsága ismét tizenöt kötetet ajánlott a Művelődési és Köz-oktatási Minisztérium Kuratóriumának a fi-gyelmébe.

TRIBÜNESTEK A FORUMBAN – A Fo-rum Lap-, Könyvkiadó és Nyomdaipari Mun-kaszervezet és a Jugoszláviai Magyar Művelő-dési Társaság hetenként megtartandó tribünes-teket szervez kulturális és oktatási kérdéseink problémáiról. Eddig a sajtó, az általános és köz-épisiskolai, valamint a felsőoktatás kérdését vi-tatták meg. A vitában elhangzó észrevételeket a Magyar Szó Kilátó című kulturális melléklete is figyelemmel kíséri.

VITA AZ ÜZENETRŐL – Szeptember vé-gén a szabadkai Népkörben Dévavári Zoltán-nak, a folyóirat szerkesztőjének, Dudás Károly-nak, a 7 Nap felelős szerkesztőjének és az Üze-net szerkesztőbizottsági tagjának, Szathmári István tanárnak, Vajda Gábornak, a JMMT Szabad Líceuma vezetőjének, Csordás Mihály-nak, a 7 Nap fő- és felelős szerkesztőjének és

Stevan Barošnak, a 7 Nap igazgatójának, valamint szép számú érdeklődőnek a részvételével beszélgetést tartottak az Üzenet című folyóiratról. Erre az adott okot, hogy a lapnak tavaly november óta egyetleny száma sem jelent meg, habár az alapító, Szabadka község folyósította megjelenéséhez a pénzt. A folyóirat kiadója, a 7 Nap a nagy remittendára, a papírdrágulásra és a folyóirat szerkesztőségének fel-fiataltására hivatkozott a számok elmaradásának megindoklása során, míg a többiek visszaélésrel gyanúsították a kiadót. Az estről szóló tudósítások mindegyike kiemeli, hogy a vita tele volt túlfűtött érzelmekekkel, az érvelés hevében az egyik résztvevő enyhe túlzással azt állította, hogy „a szörnyűséget nem volt hol lereagálni az írónak, nem tették lehetővé az itteni értelmiségnek, hogy elmondja érzéseit”, a folyóiratról szóló beszélgetés pedig személyes leszámolások színtere lett. A vita után is csak egyvalami bizonyos: az Üzenet sorsa bizonytalan, bár szükség lenne rá. Hírek szerint hamarosan mégis megjelenik idei első kettős száma, ám a főszerkesztő személyét a kiadó titokban tartja.

KANIZSAI ÍRÓTÁBOR – A háború és a nincstelenség rányomta a bélyegét a Kanizsai Írótáborra. A negyvenedik alkalommal megrendezett tábor ezúttal szerényebb keretek között zajlott, mint a korábbi években. Urbán János és Boško Petrović a jubileumra készült szobor felavatása során az írók békevágyáról beszélt, s ez határozta meg az otthon témájára megtartott tanácskozást is, melyet Jung Károly vezetett. Az írótábor rendezvényei között került sor a folyóiratok és az írók viszonyának szentelt beszélgetésre is, amelyen a résztvevők a megszűnés határán álló lapok áldatlan anyagi helyzetéről számoltak be. A Kanizsán tartózkodó szerzők több író-olvasó találkozáson vettek részt, és sor került a Csépe Imre utcában a Szentöl szemben elnevezésű irodalmi rendezvényre is.

CSÉPE-NAP – Szeptember 25-én huszonegyedik alkalommal tartották meg a Csépe-napot Kishegyesen. Az emléktábla-koszorúzás után Bányai János a könyvtárban megnyitotta Jung Károly író és néprajzkutató műveinek kiállítását, majd bemutattak az általános iskolások versmondási vetélkedőjének legjobbjai, akik ezúttal Arany-verseket tanultak meg.

Csordás Mihály, a Csépe-nap főszervezője a húszéves rendezvény történetére tekintett vissza. Vjgh Rudolf, a falu monográfiájának szerkesztője ismertette a Kishegyes történetére vonatkozó eddigi munkákat, Virág Gábor pedig a falu életére vonatkozó, többnyire múlt századi és e század eleji dokumentumokat állított ki a helyi általános iskolában.

KONTRA FERENC KAPTA A SZIRMAI-DÍJAT – A Szirmai Károly Irodalmi Díj bírálóbizottsága – Bányai János, Bordás Győző és Bosnyák István, elnök – egyhangúlag Kontra Ferenc *Nagy a sátán birodalma* című novelláskötetének ítélte oda az 1992. évi Szirmai Károly Irodalmi Díjat. A bírálóbizottság a kötet szerzőjének nagyszerű atmoszférateremtő képességét, lírai fogantatását, kiművelt stílusát és novelláinak dokumentáris erejét méltányolva döntött díjazása mellett.

A díjat október 17-én Verbászon adták át. Az emléknapon Bori Imre Szirmai Károlyra emlékezett az író halálának huszadik évfordulóján. A díjnyertes novelláskötetet Bosnyák István méltatta:

Fél évtizeddel ezelőtt modern folklorizmusú tájregénnyel indult az epikus Kontra Ferenc. Pontosabban szólva: a pályadíjas *Drávaszögi kezesekben* epiko-lírikus elbeszéléssé váltott át az addig már két, kritikus figyelmet és megbecsülést kiváltó verseskötetet is publikált költő. A műnemi átváltás egyúttal sikeres műnemi szintézis is volt tehát az ő esetében, hisz epikusunk olyképpen hódította meg a maga szuverén elbeszélői világát, hogy eközben nem adta föl, sőt, alkotóilag kamatoztatta is eredendően lírikus alkatának addigra felgyülemlett termékeny tapasztalatait.

Újabb prózakötetében, a most Szirmai-díjjal jutalmazandó *Nagy a sátán birodalma* című novelláskönyvében szerzőnk egyrészt a nagyepikában kiművelt sajátos elbeszélői eljárást érvényesíti, miközben a versben és regényben egyaránt meghódított alkotói világának: Drávaszögnek, azaz Dél-Baranyának élőszóban, szájhagyományban, családi és egyéni emléketzetben fogant történeteit, történetfoszlányait s az ismét epochális drámáját élő tájegységünk világháborúval, telepeseekkel, új honfoglalókkal, beszolgáltatásokkal és szövetkezeti időkkel kapcsolatos motívumait is bevonja vagy csupán fellillantja egy-egy novellája szívszájában. E bara-

nyai tematikájú elbeszélés-vonulatban azonban bácskai tárgyú is akad, mint ahogy a drávaszögi magyar sors történetek közé német, azaz bácskai sváb is ékelődik.

Már ez is jelzi, hogy a novellista Kontra Ferenc nem állapodott meg programatikusan, szigorú és akkurátus alkotói eltökéltséggel szülőföldje regionális határmezsgyéi között; balkáni, közép- és nyugat-európai elbeszélő motívumok is fel-felbukkanak kötetében, sőt az utóbbiaknak viszonylag tág tér is jut a Gasterbeiter-novellákban.

S ugyanez a témakörtágítás jellemzi frónk új könyvét olyan értelemben is, hogy a falusi kisebbségi népélet közel sem egyetlen tárgya az elbeszéléseinek: a gyermek- és ifjúkor egyedi élményvilága – például a sikeres *A tökvár* és a kiváló *A galambok tüka* című darabokban – éppúgy jelen van, mint a vidéki értelmiség félurbánus életformája (például a kevésbé sikerült *Vadkanra várva* című történetében), hogy aztán a városi cselekményterű és légtörű szövegeken át az intellektuális-metafizikai problematikáig fveljen a novellák témarepertoárja. Utóbbi tekintetben keretes komponáltságú gyűjteménynek is nevezhetjük a díjazott művet, mivel a kötetnyitó *Csáth a boncolóasztalon* és a kötetzáró *Egy távoli fényes pont* ugyanezt az egzisztenciális témakört képviseli, mintegy átfogva, tematikusa keretbe zárva a más-más témájú történeteket.

Azt mondtuk előzetesen, a *Nagy a sátán birodalma* egyrészt a *Drávaszögi keresztiekben* kiművelt sajátos elbeszélői eljárást érvényesíti. Ezzel a novelláskönyvnek azokra a részalkotásaira utaltunk, amelyekben mondatnyi terjedelmű mikroepikumok sokasága, laza füzere helyettesíti igen hatásosan a nagyobb lélegzetű, egyenes ívű, realiztikus mesét, történetést (pl. Süllyednek a hóban a templomok), s ahol nem a közvetlen jelentésű, hanem a metaforikus beszéd és a már-már prózaverstechnikájú szövegsegmentálás az uralkodó, olykor pedig valóságos prózaverset, prózavers-novellát is eredményez (lásd: Szöget a falba). Ebben a szövegtípusban frónk dokumentarizmusa és neofolklorizmusa diszkrétebb, mértéktartóbb, a lehető legjobb értelemben szépirodalmiasított, azaz szépprózává transzponált, míg a kötet néhány darabja (kiváltképp a Németh Júlia visszatérő álma és a Felsírnak álmukban) megállapodik a riportszerű, szinte magnetogramra emlékeztető, nyers dokumentarizmus szintjén, úgymond a majdani epikus feldolgozásra várva.

Ahhoz a nem ritka elbeszélői paradoxonhoz értünk e megállapítással, hogy Kontra Ferenc novellái annál valószínűbbek, minél inkább elrugaszkoznak epikus módszerükkel a naturalisztikus – történelmi, szociális és nyelvi – valóságtól. A szóban forgó szövegtípus esetében nyilvánvalóan az állapot- és közérzetrajzok, az irracionális lélekállapot megjelenítései nyújtanak legkiválóbb alkalmat frónk epiko-lírikus, a *Drávaszögi keresztiekben* kiművelt módszerének leghatásosabb érvényesüléséhez.

Azonban nem ez az egyetlen sikeres elbeszélői eljárás Kontra Ferenc novelláskötetében. Hisz a műnemileg tisztának, lírizmussal nem ötvözöttnek nevezhető epikumot is éppúgy meghódította magának – pár, kevésbé sikeres ilyen szövegtől eltekintve –, mint az esszéisztikus elbeszélői módszert (a már említett, remek kötetnyitó és kötetzáró novellákban). Arról tanúskodik ez, hogy díjazott könyvünk szerzője nemcsak tematikában és cselekményszínterben, de epikus módszerében sem állapodott meg az egyszer meghódítottnál, a regényében szuverenül sajátjává tettél, hanem az elbeszélői témakör, cselekménytíplógia és eseménytér tágitásával egyidejűleg tudatosan és eredményesen gazdagította a maga epikus metódológiáját is. Nincs tehát semmi okunk arra, hogy kritikusai kétkedéssel olvassuk díjazottunk minapi interjúját, miszerint „újabb dolgaim egészen mások lesznek”. . . Tehetsége, alkotói tudatossága s az önmagával szembeni, az önisémetlés buktatóit könnyedén megkerülő igényessége biztos előfeltétele ennek.

Számunkra csak az marad hát, hogy ebből az ünnepélyes alkalomból író társai, baráti és „szülőföldtársi” együttérzéssel kívánjuk: így legyen!

Kontra Ferenc a következő szavakkal vette át a díjat:

Hol legyen az író otthona?

Halottan kopogó, ösesőtől állott hideg, fekete köpenyében az éjnek,

csak vánszorgunk, csak vánszorgunk – írja Szirmai Károly Sorsunk című versében. Az író szavakból teremt otthon magának. A szellemit ugyanaz a tűz veszélyezteti, mint a fizikait. Könnyen kap lángra mindkettőt. Megint ugyanaz a kérdés foglalkoztat sokunkat, melyet Kosztolányi Dezso már a Nyugat 1934. december elsejei számában felvetett: Mit tegyen az író a háborúval szemben? Leginkább persze arról ír ő is, hogy mit ne tegyen: „Tudom, van egy közhit, mely

szerint az író a benne lakozó isteni szikra folytán mindent jobban tud, s őszönével, sugallatával, hatodik érzékével azonnal rátapint a bajok rejtett kútfejére, akár a forráskutató. Ezt a regényes és émelegős felfogást semmi sem támogatja. (. . .) Nyugtalanul aludnék, ha a világ sorsát az írónak bíznák. Sok kitűnő alkotót ismernek itthon és külföldön is. Akadnak köztük eszesek, de akadnak olyan buták, mint a tők, és olyan hiúk, akik azonnal átnyújtanák az ellenségnek az egész gyarmatot, mihelyt az hivatalos átiratban megdicsérné egyik hasonlatukat. Ha van valaki, aki nem született vezérnek, az író az.”

Az írónak nincs olyan mondata, amit bugrís politikusok ki ne forgathatnának, hiszen téves beszédek közt nincs esélye a szónak. Talán ezért sem kellene felállni a hordóra. Esterházy Péter mondja a Magyar Hírlap 1992. augusztus 19-i számában: „Értelmiséghez méltatlan dolog propagandistának lenni, jó és derék ügy propagandistájának lenni is méltatlan. Most többen is ezt a méltatlanságot választották. Ezer és egy okuk lehet, személyesek, történelmieket (fényes szellők, kicsiben), érthetők és szárnalmasak, de akkor is elárulták hivatásukat. Vagy föladták, és már más a hivatásuk.”

A nemzetrezs írónak mintha téves elképzelések lennének saját küldetésükről, mintha minden körülményben feltétlenül be kellene állniuk, és közben folyton mentegetőzni, hogy most nem is énekelnek, hanem éppen ellenlábások, csak azért tájtják a szájukat, hogy ne legyen teljes az összhang. A látszólag valami mást cselekvés már önmagában is kimeríti számukra a képviselő fogalmát, mintha a nyüzsgés kényszerre elegendő lenne bármire. Az író otthona ne a *téves csatatér* legyen. Funkciókat halmozó íróról sohasem hittem, hogy ők lennének a nép lelkiismerete.

Az író ne legyen bokréta egy téves kalapon.

Lehet, hogy kényelmesebben lehetett írni csendes szocializmusok alatt. Téves azonban az elképzelés, hogy alkalmas és alkalmatlan idők váltják egymást. Az író dolga saját mércéi szele-

rint ugyanaz marad: „az író a háborúban írjon”, mondta Kosztolányi. Mert ugyan mire volt kedves az idő Radnóti Miklósnak, Ady Endrének, Csáth Gézának vagy Szirmai Károlynak, arra, hogy képviseljenek, vagy hogy szóljanak valamiről? Nyilván nem a képviselő mint hivatás vagy módszer járt a fejükben. „Nem kívánok tehát »képviseletet« többé senkit, csupán a saját meggyőződésemet” – vallja Cs. Gyimesi Éva Civil szeretnék lenni című írásában, az Európai Utas idej első számában, majd hozzáteszi: „Az írástudó felelős azért a közönségért, amelyhez tartozik, s amely rábízta sorának gondjait. Az írástudó saját hivatását árulja el, ha vállalja ezt a »képviseletet«.”

Nem az író vezet el a kész megoldásokhoz, csupán otthont keres: együtt és külön-külön. A könyveink mindig bennünket árulnak el, akkor is, ha otthontalanságunkról, népünkéről vagy másról szólnak. A szavaiért az irodalomban súlyosabban felel az író, mint a felemás közéletiségben. Zászlóra írt szavak mindig megfakulnak.

A LÉTÜNK TEMATIKUS SZÁMA – Kisebbség, autonómia, kollektív jogok – ezzel a címmel jelent meg a Létünk folyóirat idej 4-5., tematikus száma, amely nyolc tanulmányt közöl az említett tárgykörből. Hegedűs Antal a szerbek egykori Magyarországi perszonális autonómiajéről értekezik, Csehák Kálmán a dualizmus kori szerb nemzeti és egyházi autonómiairól ír, míg Győre Zoltán egy, a nemzetiségi kérdéssel foglalkozó 1868. évi törvénycikket elemez. A Kitekintés című rovatban három magyarországi szerző, Németh Zsolt, Lórinz Csaba és Schlett István a nemzetiségi és kisebbségi autonómia kérdéseit taglalja, az Itt és most rovat pedig Várady Tibor Kollektív kisebbségi jogok és azok jogi védelmének problémái: a jugoszláv példa című, terjedelmes és sok szempontból figyelmet érdemlő tanulmányát közli. Ugyanitt Vladimir Goati a „többségi demokrácia”-t, Mirmics Károly pedig a kisebbségi önkormányzat anyagi alapjának létrehozási lehetőségeit ecseteli.